

ET NORSK RELIGIONSHISTORISK STORVERK

Karl Ludvig Reichelt: Fromhetstyper og helligdommer i Øst-Asia

I—III.

AV STEN BUGGE

De eldre av oss vil huske hvilken uro det sto om Reichelt og hans virke, da han i begynnelsen av 20-årene tok opp det arbeid som han visste seg kalt til, som han har gitt sitt liv og hjerte, og som han nå kan se tilbake på med takk.

Det han hadde opplevd, var at buddhistene, som han alt på et tidlig tidspunkt i sin misjonsvirksomhet kom i forbindelse med, viste seg å ha et åndsliv som den alminnelige misjonær ofte sto meget uforstående overfor. Buddhistene på sin side følte seg fremmede i de vanlige kristne forsamlinger med det sterke utenlandske preg både i virke og kultus. Reichelt hadde også funnet mange dype tanker, megen ekte følelse og mange skjønne former som han følte seg overbevist om kunne tas i evangeliets tjeneste, fordi han også kom til å tro mere og mere at der hvor misjonen gikk fram, hadde Kristus alt for lengst gått. Med en kjærlighetens innføling gikk han derfor til det arbeid som vi kaller Buddhistmisjonen og som nå for lengst har etablert seg som det viktigste middel til å nå den store skare av buddhister som lever og vandrer omkring i Øst-Asia. Nettopp på grunn av den kjærlighetens og forståelsens varme som har fulgt med Reichelt, er han kommet i kontakt med det åndsliv som leves der borte og blitt den store kjenner av buddhismen og Chinas religioner i det hele.

Det var et ord som kritikere, forståelig nok, grep til da Reichelt først la fram planene for sitt arbeid. Det var synkretisme, religionsblanderier. Det var mange som vel mente at sporene etter tidligere forsøk av liknende art var skremmende. Men jeg husker meget godt

hvordan mine tanker ble forandret under mitt første besøk på «Broderhjemmet» i Nanking for mange år siden. Alt var så meget kristeligere og mere oppbyggelig enn jeg hadde tenkt. Vel var det flere ting som var nye: røkelse, lys, bøyninger, klokkeringing under gudstjenesten osv. Men jeg ble klar over at det her dreide seg om mere enn former. Og jeg forsto forskjellen mellom andre tiltak for å bringe religionene sammen og det Reichelt drev med. De andre var blitt til i studerkammerets kjølige atmosfære og vel ofte fordi troens varme var begynt å svinne. Reichelt hadde tatt til med dette fordi han visste seg kalt og drevet til det. For ham var det levende mennesker det dreide seg om. Dem ville han vise veien til Kristus på en slik måte at de virkelig kunne gripe ham, ikke som en vesterlandsk frelser, men som Menneskesønnen og Ordet som var like nær alle syndere.

Noen av sine erfaringer og tanker fra arbeidet deler Reichelt med oss i dette trebindsverk som vel blir hans «magnum opus». To av bindene er tidligere kommet ut og er blitt omtalt og anmeldt i forskjellige aviser og tidsskrifter. Nå foreligger det hele ferdig med tredje bind. Fellestitelen er: «Fromhetstyper og helligdommer i Øst-Asia». Denne tittelen synes jeg er heldig valgt og svarer utmerket til innholdet.

Bind I behandler først det prinsipielle teologiske grunnlag for arbeidet i form av en drøftelse av den alminnelige og spesielle gudsåpenbaring, et av de viktigste og mest omstridte teologiske spørsmål i vår tid. Reichelt hevder at etter Bibelens antydning har Gud ikke latt seg uten vitnesbyrd blant folkeslagene. Han peker på de «lysglimt og sannhetsbrokker av stor skjønnhet og inderlighet» som stråler fram i hedenskapets mørke. Hans viktigste begrep blir «Ordet» («Logos»), og Johannesevangeliet det skrift han særlig støtter seg til.

Så følger en gjennomgåelse av de forskjellige religionsformer i Øst-Asia ut fra et hovedsynspunkt som er av betydelig verdi og interesse, nemlig *meditasjonen*. Dette er etter min mening en meget fruktbar fremgangsmåte. Vi får på denne måten lys kastet over noe av det sentrale i Østens religioner. Reichelt gir en lengre behandling av meditasjonens vesen og uttrykk både i buddhismen og taoismen. Det siste var helt nytt for meg og av stor interesse. Videre også av meditasjonen innen den eldre og nyere konfusianisme. Og til slutt også i «moismen», en av de merkelige bevegelser i det gamle China. Den

har i den senere tid vært vidd stor oppmerksomhet både av kinesere og utlendinger.

Bind II grep meg særlig. Her møter vi nemlig skildringen av en ung buddhistmunks vei til Kristus. Han het Miao-Chi og var fra Formosa, hvor Reichelt for atskillige år siden traff ham og ble midlet til hans omvendelse. Vi følger den unge begavede munk, som alt på et tidlig tidspunkt var blitt gitt av sin familie til klosterlivet, på reiser til Japan og China og til slutt tilbake til Formosa, hvor han ble en fremtredende leder og redaktør av det mest utbredte buddhistiske tidsskrift: «Asias lys». Men han gikk stadig med en følelse av at noe manglet, at han ikke eide sannheten. Da han til slutt fant den, ga han seg helt og ble et vitne om den i et liv under mange prøvelser inntil sin død i 1930.

Innen rammen av denne livsskildring har så Reichelt føyd inn beskrivelser av en rekke av Østens hellige steder og fremtredende personligheter fra religionenes verden, levende og interessant.

Bind III som nettopp er kommet ut, har som undertitel «Blant munker og pilegrimer i Øst-Asias helligdommer». Her lærer vi også å kjenne en del av de moderne synkretistiske sammenslutninger som det etterhånden er blitt så mange av i China. Disse skyldes, tror jeg, særlig den religiøse og kulturelle oppløsning som China står oppe i. De vil vel ikke bestå så lenge. De er imidlertid av stor interesse for den arbeidende misjonær som ofte møter dem. Hvorvidt det foreligger noen samlet behandling av dem tidligere, vet jeg ikke.

Så føres vi videre, ikke bare til de forskjellige helligdommer i China hvorav Reichelt har besøkt de aller fleste, men også til buddhistenes religiøse sentra i andre land: Siam, Burma og Ceylon, samt deres hjemland India. Det er en storstilt oversikt over en mektig åndsverden, som det ikke er gitt mange å komme i personlig berøring med.

Jeg tror at disse bind kommer til å bli stående som et av de store standard-verker om religionen i Øst-Asia.

Jeg har imidlertid også noen innvendinger å komme med som ikke rører ved det vesentligste.

Det er høyst forståelig at Reichelt i en fremstilling som denne kommer til å fremheve likhetspunkter mellom de andre religioner og kristendommen, og han tjener derfor som en gagnlig motvekt mot dem som mener at de ærer Gud ved å nedvurdere så meget som mulig av

de ikke-kristne religioner. Likevel synes jeg at Reichelts oversettelser og tolkninger ligger i overkanten av det riktige, blant annet fordi han bruker kristne ord og vendinger som for alminnelige mennesker gir et inntrykk som ikke svarer til virkeligheten. Jeg skal gi et par eksempler.

Bind I side 172 taler Reichelt om «å gå inn i et sønneforhold til Himmelen» (i forbindelse med Konfusius' fromhetsliv). Han bygger denne oversettelse og tolkning på det etter-konfusianske skrift Chung Yung kap. XXII, hvor temaet er å utvikle sin natur (eller sitt vesen) til det høyeste. Men det som sies her, er at den som kan det, vil til slutt gå sammen med Himmelen og Jorden i deres nyskapende virksomhet og slik kunne «danne en *trehet* med Himmelen og Jorden». Vi støter her på den kjente kinesiske tanke om de tre store makter: Himmelen, Jorden og Mennesket, men det tales ikke, etter min mening, om noe sønneforhold til Himmelen.

Et annet sted er også hentet fra Chung Yung, denne gang fra kap. I. Reichelt oversetter det slik: «Det er Himmelen som har gitt oss vår natur. Det å følge den himmelgivne natur er å følge Tao. Det å følge Tao betyr at man er med og *grunnfester livets religiøse grunnlag*. «Det er særlig det siste jeg ikke forstår. Etter min mening skal det lyde: «Det å utvikle Tao (følge den rette kongelige livsvei som er den gyldne middelvei) kan kalles *undervisning*.» Jeg skynder meg å si at jeg her også støtter meg til den store «lærefader» Legge.

Reichelt gir med rette Mencius en stor plass i sin fremstilling og fremhever hans kallsbevissthet. Men jeg tviler på at det sted han henviser til, kan brukes som bevis. Det kan diskuteres. Hovedsaken er at Mencius hadde en utpreget sikkerhet om sitt kall.

Hovedsynspunktet for fremstillingen er som sagt meditasjonen. I vår språkbruk har dette begrep en uhyre vid betydning. Det ser ut som om Reichelt nærmest vil gi det et religiøst innhold idet han først (bind I side 26) definerer det som «andaktsfull overveielse innfor tilværets innerste og høyeste makter», og på et annet sted (bind I side 83) som «den stille og andaktsfulle overveielse med hensyn til livssammenhengen og Himmelens tale i sjelen». Det samme mener dr. Tord Godal i sin doktoravhandling «Meditasjonen». Den er et religiøst fenomen (Godal side 6). Her skulle jeg ha lyst til å spørre om meditasjon ikke kan dreie seg om andre ting. Jeg tror at Reichelt

også er inne på dette. Når han nemlig kommer til å behandle meditasjonen innen konfusianismen, sier han at «meditasjonen blir av Konfusius og hans disipler alltid sett under synspunktet av overveielser». Dette er imidlertid på en måte selvfølgelig. For å tenke dypt og konsentrert over livets store spørsmål, gjør alle tenkere. Men dette betyr, så vidt jeg kan se, ikke nødvendigvis at de «mediterer». Men vil Reichelt likevel si at Konfusius' meditasjon var til sist religiøs? Det tror jeg ikke han vil få mange sinologer med på. Men var den ikke religiøs, da må den stå i en annen klasse. Jeg tror en vil få noe mere klarhet over disse ting om en spør: hva overveier en, og hvorfor gjør en det? Vil en gjennom meditasjonen få forbindelse med den oversanselige verden som den egentlige virkelighet, blir det meditasjon. Innen buddhismen blir den en hjelp til befrielse og frelse. Den er en del av den otte-foldige vei som skal føre til at verdens bedrageriske skikkelse går opp for en og en blir løsgjort fra begjæret. Meditasjonen er en vei ut av verden.

Innen den eldre taoisme som en møter den f. eks. hos Chuang Tzu, synes det meg at overveielserne nærmest sikter på denne verden, med det mål å kunne vende tilbake til den helt ureflekterte tilværelse som tenkes å være lykketilstanden før den kunstige kultur satte inn, en urtilstand hvori en ikke lengre overveier for meget, men bare lar Tao virke i en. Men heller ikke dette er noen forløsningsvei ut av verden.

Innen konfusianismen tror jeg at en kan si som en vesentlig karakteristikk ved all den dype og konsentrerte overveielser som her har funnet sted opp gjennom tidene, at den til sist alltid er etisk bestemt. Overveielserne fører ikke til betraktning av noen utenverdslig makt eller sannhet, heller ikke til erkjennelse av tilværets vesen, men til hva som er det gode liv. En overveier (eller mediterer) med andre ord for å få vite hva som er rett, både for den enkelte og kanskje ennå mere for samfunnet. Det vil si, dette er overveielsernes egentlige intensjon innen den ekte konfusianisme. Jeg er ganske klar over at det innen den senere kinesiske tenkning har vært spekulert meget over tilværets vesen, nettopp under innflytelse av buddhismen, men dens egentlige interesse er praktisk etisk. Jeg tror ikke det er riktig å tenke seg at Konfusius eller hans fremste disipler satte seg til å meditere, som en bestemt akt, ved siden av at de tenkte seg om, hva som nå var den gode vei innen denne verden.

Selv om det er høyst verdifullt å se et stort åndsområde under et bestemt synspunkt som i dette tilfelle meditasjonen, løper en stadig den fare å ville presse mere inn i en bestemt form enn livets brokete mangfoldighet vil tillate.

Så var det en del andre bemerkninger. Alle bøkene, men særlig første bind, lider under svært mange trykkfeil. Dette er meget forståelig. Jeg tror at Reichelt ikke selv har kunnet lese korrektur. Men det er overlag mange feil som ikke på langt nær er rettet under «rettelser» bakerst i tredje bind.

Men det er også et annet punkt hvor det oppstår en stor usikkerhet hos den oppmerksomme leser. Det er i gjengivelsen av kinesiske navn og lyder. Dette skyldes to ting. For det første at gjengivelsene ikke er konsekvente. Og for det annet at Reichelt velger sin egen skrivemåte.

Jeg har notert meg en hel rekke eksempler, men skal bare nevne noen. En så alminnelig lyd som «fu» gjengis også som «foo», som ligger den vanlige uttale nærmere. Ordet for *tempel* skrives både «si», «ssi» og «ssi». Egennavn skrives dels med bindestrek mellom alle tre ord, dels mellom to, dels med stor bokstav og dels med liten. «*Åndelig*» (genius) skrives dels «shien», dels «hsien»; *bok* dels «shu», dels «hsu»; *juvel* på en side «ju», på neste «u», osv. Da jeg jo ikke har de kinesiske tegn foran meg, er det mulig at jeg her noen ganger har misforstått teksten. Men dette var som sagt et meget lite uvalg av en meget stor samling.

Alt dette kan rettes, og vi som gjerne ser mange utgaver av disse bøker, vil sikkert gi våre bidrag. Men jeg tror ikke det blir noen riktig sving på det hele før Reichelt bestemmer seg til å følge en av de anerkjente skrivemåter for kinesiske navn og ord. Jeg forstår nok at det er hans ønske å gjengi dem nærmere opp til det som for ham står som *riktig* uttale enn de mere alminnelige skrivemåter. Denne følelse er meget naturlig og deles av mange misjonærer som ikke liker de vanlige skrivemåter, og derfor frigjør seg fra de anerkjente former. De vil ikke være under loven, og så går de frihetens brede vei, men den fører til fordervelsen, nærmere bestemt den store forvirring.

Saken er jo den at kineserne bruker bilde-(idé)-skrift. Hvert bilde eller tegn kan uttales som man vil, og likevel blir det forstått når det blir sett — ikke hørt. Et bilde av f. eks. et *tre* blir det samme for den

som ser det enten han uttaler det «tre», «Baum» eller «arbre». Like-
dan blir det samme virkning om en som i Peking uttaler det «mo»
eller som i Sentral-China «māh» eller som i Canton «muk». Men ser
en det skrevet på en av disse måter, vil en aldri være sikker. Blir vi
imidlertid enig om å skrive det «mu», som nå er alminnelig, vil vi
skjønne noe, selv om det på dialekten på vårt hjemsted som misjo-
nærer, lyder annerledes. Særlig vil dette ha betydning for dem som
ikke kan kinesisk. Det er derfor også folk her hjemme alltid er i
villrede angående navn på kjente personer fra China.

Det foreligger nå for utlendinger flere uttalesystemer og skrive-
måter. De bygger gjerne på nordkinesisk som har vært et slags riks-
mål, og på engelsk-amerikansk språkfølelse. Og disse systemer har
stort sett slått gjennom. Men de svarer ikke alltid til *vår* språkfølelse,
særlig gjelder dette norske som har bodd i Sentral-China og først
lært språket der. De synes de vanlige systemer er «gale» og lager sine
egne. Men disse gjengir da gjerne den dialekt de selv er mest fortrolig
med, og som de gjerne synes også er den klareste. Men dialektene
varierer uhyre bare mellom misjonsstasjoner på samme felt.

Nå skriver vi jo for å klargjøre, ikke kinesisk uttale, men ting,
ideer og forhold der ute fra. De stakkars leserne er ikke først og
fremst interessert i å uttale et kinesisk ord «riktig» (det kommer de
så likevel aldri til å gjøre), men i å gjenkjenne navn, ord og begreper,
så de vet at det dreier seg om samme sak. Derfor er det av den største
betydning at vi bruker den samme skrivemåte konsekvent, og helst
den som så mange andre som mulig bruker. Den kan riktignok bare
ha en begrenset gyldighet på grunn av språkets art. Det ville dog føre
for langt å behandle dette her.

Jeg har tenkt meg at Egede-Instituttet kunne sette seg i spissen
for et arbeid som siktet på å bestemme hvilke former vi som skriver
om China, burde bruke. Det kunne bidra til å gjøre ting klarere. I
dette arbeid må i tilfelle Reichelt først og fremst være med.